

Marknadsöversikt

potatis till mat och stärkelseproduktion 2015

Fredagsmys och husmanskost

- Svensk potatisodling minskar.
- Konsumtionen minskar och en allt större andel av potatisen konsumeras som förädlade produkter. Pommes frites och chips är viktiga produkter.
- Produktionen av stärkelsepotatis är stabil trots minskade stöd.

Potatis

Rapporten beskriver och analyserar marknaden för matpotatis och stärkelsepotatis. I rapporten redogör vi för produktion, konsumtion, handel och priser, och beskriver också huvuddragen i de regler som gäller för sektorn. Rapporten inleds med en diskussion kring de viktigaste faktorerna som påverkar sektorn de kommande åren.

Närmast föregående marknadsöversikt för potatis kom 2012 och ingick i marknadsöversikten för vegetabilier

Enheten för handel och marknad

Författare
Marie Törnquist
Foto
Kristofer Vamling

Sammanfattning

Svensk potatisproduktion följer en nedåtgående trend både i odlad areal, antal odlare och totalproduktion. Självförsörjningsgraden för svensk potatis ligger runt 80 procent och för oberedd matpotatis finns få alternativ till den svenska i handeln.

Höga skördar i bland annat Storbritannien, Danmark och Belgien gör att priserna under hösten 2014 och början av 2015 varit låga både på EU-marknaden och i Sverige. Den svenska totalskörden 2014 ligger på samma nivå som året innan och priserna inom landet har under hösten 2014 legat på mycket låga nivåer.

Potatis odlas främst i Sveriges södra och mellersta delar och används främst som oberedd matpotatis men förädlas också till bland annat pommes frites, chips, potatismospulver och till olika stärkelseprodukter som exempelvis potatismjöl eller olika produkter som används vid papperstillverkning. Matpotatis odlades 2014 på 17 630 hektar och stärkelsepotatis på 6 140 hektar. Skåne, Västra Götalands, Hallands och Östergötlands län dominerar odlingen av matpotatis och en viss koncentration mot Skåne län har skett de senaste 15 åren. Odlingen av stärkelsepotatis är ännu mer koncentrerad, den odlas i stort sett bara i Skåne, Blekinge och Västra Götaland och här finns en tendens till att Skånes andel minskar.

Svenska konsumenter äter mindre och mindre potatis per person samtidigt som allt större andel av den konsumerade potatisen äts i form av förädlade produkter. Pommes frites och chips är viktiga produktgrupper när det gäller de förädlade produkterna. Det är äldre konsumenter som äter mest potatis medan de yngre äter mindre potatis totalt sett men en större andel förädlade produkter. I framtiden kommer troligtvis förädlingen att spela en allt större roll för avsättningen av den svenska potatisproduktionen.

Importen kommer främst i form av förädlade produkter som förs in från framförallt Nederländerna och Belgien. Dessa länder är stora förädlare av potatis som de tar in från länder som Frankrike och Tyskland och sedan exporterar i mer förädlad form. Det finns också en import av potatisråvara till Sverige som ligger mellan 40 000 ton och 60 000 ton per år. Denna kommer främst från Danmark.

Riskerna för svensk potatisodling är bland annat att en minskande konsumtion av oberedd matpotatis och ökande konsumtion av förädlade produkter innebär att produktionen kommer att minska om inte förädlingsindustrin inom landet kan konkurrera med förädlingsindustrin i övriga EU om ökande efterfrågan. Det är också viktigt att odlarna får betalt för hela skörden och inte bara för en mindre andel högklassad potatis. Minskande odlarantal innebär också mindre underlag för rådgivning och kunskapsöverföring.

Positiva faktorer för potatismarknadens utveckling saknas dock inte. En ökad marknad för ekologisk potatis kan innebära att ekonomin i ekoodlingen förbättras och potatisen kan gynnas av ökande flexitarianism. Stärkelseproduktionen från potatis har klarat avregleringen och kan på sikt gynnas av avregleringen på sockerområdet. Svensk oberedd matpotatis har fortfarande en mycket god ställning när det gäller handeln och konsumentens preferenser.

Executive summary

The Swedish potato production is decreasing both in cultivated area, number of growers and total production. Swedish potato growers are able to provide for around 80 percent of the Swedish consumption of ware potatoes. There are few alternatives to Swedish table potatoes in the domestic market.

High yields in, among others, the UK, Denmark and Belgium lead to a situation where prices in the autumn of 2014 were low both in the EU and in Sweden. Swedish production in 2014 is at the same level as in previous year and prices remained very low in the autumn of 2014.

Potatoes are grown mainly in Sweden's southern and central regions. Ware potatoes were grown in 2014 on 17 630 hectares and starch potatoes on 6 140 hectares.

Swedish consumers eat less and less ware potatoes per capita while an increasing proportion of consumed potatoes are eaten in the form of processed products. French fries and potato chips are important product groups in terms of processed products. Older consumers eat most potatoes while younger people eat less and with a larger share of processed products. In the future, the processing industry will probably have an increasingly important role in selling the Swedish potato production.

Total consumption of potatoes was just under 700 000 tonnes in 2013, and imports of table potatoes and processed products converted to potato equivalents are around 190 000 tonnes. Net import of potatoes to the Swedish market is around 140 000 tonnes.

Imports mostly consist of processed products originating from the Netherlands and Belgium. These countries are major processors of potatoes, not only domestic production but also imported from for example France and Germany and then exported in a more refined form. There is also an import of potato raw material to Sweden, which is usually between 40 000 and 60 000 tonnes. This comes mainly from Denmark.

The Swedish potato growers risk facing a situation with declining consumption of table potatoes and increasing imports of processed potato products. That could lead to reduced production. To avoid this, the processing industries in Sweden must be able to compete for the increasing demand. Another important aspect for the Swedish potato production is that growers need to get paid for the whole harvest and not only for a smaller proportion of high-quality potatoes. The declining number of growers result in a smaller basis for extension services and knowledge transfer.

However, there are some positive aspects as well. An increased market for organic potatoes could improve the financial situation of organic producers. Potatoes can also benefit from increasing flexitarianism. Starch production from potatoes has survived deregulation, and may potentially benefit from liberalization of the sugar sector. Swedish table potatoes still have a very good position in terms of retail and consumer preferences.

Innehåll

1	Stora skördar i EU pressar priserna 2014	1
1.1	Händelser de senaste åren	1
1.2	Framåtblick – förändrade konsumtionsmönster påverkar avsättningsmöjligheterna	1
1.2.1	Förändrade konsumtionsmönster ställer nya krav på branschen...	2
1.2.2	Minskande antal odlare innebär utmaningar.....	2
1.2.3	Förändringar i EU:s reglering och frihandelsavtal	2
2	Analys av marknaden för potatis.....	3
2.1	Sveriges produktion av potatis har stabiliserats de senaste 10 åren	3
2.2	Både orosmoln och utvecklingspotential	5
3	Den svenska marknaden.....	6
3.1	Sveriges produktion och strukturutveckling.....	6
3.1.1	Matpotatisarealen minskar	6
3.1.2	Arealen stärkelsepotatis minskar till följd av avskaffade stöd.....	8
3.2	Förädlingsindustri	9
3.2.1	Stärkelsen förädlas av Lyckeby Starch	9
3.2.2	Matpotatisen	9
3.3	Sveriges konsumtion av matpotatis	10
3.3.1	Flera sätt att räkna	10
3.3.2	Beräkningen av förbrukning utifrån produktion, import och export	10
3.3.3	Konsumtionsberäkning utifrån en konstant konsumtion av ooberedd matpotatis	11
3.3.4	Utveckling av konsumtionen av olika produkter	12
3.3.5	Riksmaten frågar konsumenterna vad de äter	13
3.4	Sveriges handel	13
3.4.1	Importen domineras av Danmark och Nederländerna.....	13
3.4.2	Export till Finland och Danmark.....	15
3.4.3	Självförsörjningsgrad på matpotatis	16
3.5	Priser i Sverige.....	17
3.6	Ekologisk produktion	18
4	EU-marknaden	19
4.1	Produktion i EU.....	19
4.2	EU:s handel med potatis domineras av Nederländerna och Belgien	20
4.3	Prisstatistiken visar stora skillnader mellan länderna i EU	21

5	Potatisproduktion globalt.....	23
6	Jordbrukspolitiken.....	25
6.1	EU:s jordbrukspolitik	25
6.2	EU:s gränsskydd för potatis.....	25
6.2.1	Tullar	25
6.2.2	Andra skyddsåtgärder.....	26
6.3	Gårdsstöd och marknadsreglering	26
6.3.1	Stärkelsepotatisen har avreglerats men några länder väljer att åter koppla stöd till produktion.	26
6.3.2	Avregleringen på sockerområdet kan påverka stärkelseindustrin	27
6.4	Säljfrämjande åtgärder.....	27
6.5	Landsbygdsstöd för ekologisk produktion och nationellt stöd till norra Sverige	28
7	Litteraturförteckning	29
8	Publikationer inom samma område	29

1 Stora skördar i EU pressar priserna 2014

I detta kapitel redovisar vi de viktigaste händelserna som påverkat potatismarknaden de senaste åren och blickar framåt i en analys av hur marknaden utvecklas på sikt.

1.1 Händelser de senaste åren

Höga skördar i bland annat Storbritannien, Danmark och Belgien gör att priserna under hösten 2014 varit låga både på EU-marknaden och i Sverige. Preliminära uppgifter om den svenska totalskörden 2014 visar på en produktion av cirka 550 000 ton matpotatis vilket är ungefär samma nivå som året innan. Priserna inom landet har under hösten 2014 legat på mycket låga nivåer. De preliminära uppgifterna för skörden av stärkelsepotatis visar på cirka 270 000 ton stärkelsepotatis vilket är något över förgående års nivå.

Antalet svenska potatisodlare minskar i snabbare takt än svenska lantbruksföretag generellt. De senaste årens prisnivåer har gjort att odlarna valt andra grödor som gett bättre lönsamhet vilket lett till minskande arealer.

Handeln ser en ökad efterfrågan på ekologisk potatis och den svenska produktionen, som omfattar cirka fem procent av matpotatisarealen, räcker inte för att täcka efterfrågan. En del av den ekologiska potatisen måste därför importeras. Jordbruksverket har också beviljat dispenser för att använda konventionellt obetat potatisutsäde i ekologisk potatisodling eftersom det inte funnits ekologiskt utsäde att tillgå.

Konsumtionsmönstret för potatis går från att potatisen köps och konsumeras färsk till att potatisen konsumeras i mer processade livsmedel.

Ryssland införde redan under 2013 importrestriktioner på potatis med hänvisning till skydd mot växtskadegörare. Några länder i EU kunde efter godkännande bibehålla en viss export till Ryssland.

Marknaden för stärkelsepotatis på EU-nivå har avreglerats även om några länder nu väljer att införa stöd som kopplas till just produktionen av stärkelsepotatis.

EU har tecknat ett handelsavtal med Ukraina. För potatis innebär det att EU den 1 januari 2015 sänkte tullarna på import av potatis från Ukraina till noll och att Ukraina från och med 1 januari 2016 och tre år framåt ska sänka sina tullar till noll. Ukrainas tull för import av utsädespotatis från EU tas dock bort fullt ut redan 1 januari 2016.

1.2 Framåtblick – förändrade konsumtionsmönster påverkar avsättningsmöjligheterna

Här tittar vi framåt i en analys av vad som kommer att påverka den svenska potatismarknaden framöver.

1.2.1 Förändrade konsumtionsmönster ställer nya krav på branschen

Den svenska potatisodlingen och dess förädling påverkas av att potatiskonsumtionen förskjuts mot mer förädlade produkter. Detta innebär utmaningar och möjligheter när råvaran blir mer anonym, ett större värde kan adderas till slutprodukten, kvalitetskraven förändras och konkurrensen ökar. Framtidens avsättning för råvaran beror alltså i större utsträckning på att det finns en konkurrenskraftig förädlingsindustri i Sverige.

Potatiskonsumtionen kommer troligen att fortsätta minska eftersom det är de äldre generationerna som fortfarande konsumerar mycket oberedd matpotatis. För oberedd matpotatis är fortfarande preferensen för svenska produkter stor på marknaden. Höga transportkostnader i förhållande till värdet för oberedd potatis med skal gör att konkurrensen från import inte varit så hård.

Handeln ser en ökning av vegetariska produkter som bönor och linser. Konsumenternas intresse för att öka andelen vegetarisk kost borde kunna gynna potatiskonsumtionen, i synnerhet de yngre konsumenternas, om råvaran lyfts fram i detta nya sammanhang.

Intresset för ekologisk potatis har ökat och här finns för närvarande en potential för lönsam odling. Eftersom den svenska ekologiska potatisodlingen varit liten finns behov av utveckling på området. Brist på svenskt ekologiskt utsäde gör att konventionellt utsäde fått användas med dispens. På sikt behövs det, och kommer troligtvis att krävas av konsumenterna, en svensk produktion av ekologiskt utsäde, något som kan fördröjas av risker i odlingen och det ännu ganska begränsade underlaget för försäljningen.

1.2.2 Minskande antal odlare innebär utmaningar

Antalet odlare sjunker och de som fortsätter att odla potatis finns över hela Sverige. Detta innebär sannolikt det blir svårare att bibehålla kvalificerad rådgivning, forskning, och minskar marknadens attraktivitet för till exempel utsädesleverantörer. Detta ställer större krav på samordning mellan de aktörer som finns kvar. Potatisodlarna i Sverige har påbörjat ett försök att samlas i en nationell förening något som kan leda till en behövlig kraftsamling.

1.2.3 Förändringar i EU:s reglering och frihandelsavtal

Stärkelseindustrin kan komma att gynnas av den kommande avregleringen på sockerområdet eftersom det finns potential att öka isoglukosens (se avsnitt 6.3.2) marknadsandelar på sötmedelsområdet.

Nuvarande EU-reglering och intentionerna kring att stärka odlarna förhindrar inte att krisåtgärder införs på potatis i extrema marknadssituationer även om vi bedömer det som mindre troligt. Producentorganisationer på potatis kan också komma att bli vanligare i EU.

Pågående frihandelsförhandlingar, till exempel med USA och MERCOSUR-länderna (Brasilien, Argentina med flera), kommer sannolikt att innebära sänkta handelshinder för många produkter. Potatis och förädlade potatisprodukter har inte flaggats som känsliga för någon av parterna och kommer sannolikt att vara föremål för sänkta tullar. Potatisen och de flesta av potatisprodukterna är dock troligtvis inte lönsamma att transportera över långa avstånd varför påverkan på marknaden förväntas bli begränsad.

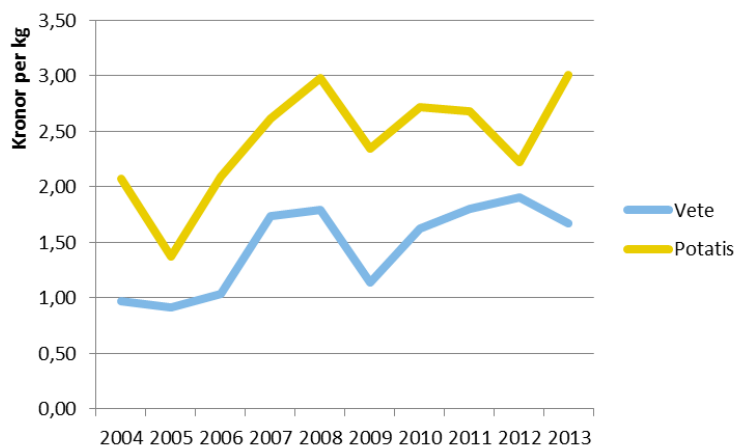
2 Analys av marknaden för potatis

Detta kapitel innehåller en översiktlig analys av den svenska marknaden och dess framtidsutsikter.

2.1 Sveriges produktion av potatis har stabiliserats de senaste 10 åren

Totalskörden av matpotatis har minskat jämfört med tiden runt EU-inträdet men har under senare år stabiliserats. Skörden av stärkelsepotatis minskade också något efter EU-inträdet men har jämfört med matpotatisen varit mer stabil sedan dess. Främst beror detta på minskade arealer medan avkastningen ökat något vilket visar att det är på arealer med sämre förutsättningar som odlingen dragits ned. Sverige har en god genomsnittlig hektaravkastning i hela potatissektorn både med EU-mått mätt och globalt sett. Jämfört med Nederländerna, Tyskland och några länder till i Europas potatiscentrum ligger Sveriges avkastning dock på en lägre nivå.

Antalet potatisodlare minskar och en stor del av de företag som odlar potatis gör det i mycket liten omfattning. 60 % av potatisodlarna odlade under 2 hektar 2014. Ungefär tusen odlare står för den största delen av den potatis vi konsumerar. Som figur 1 visar följer de svenska potatispriserna i viss mån spannmålspriset vilket inte är oväntat då odlingsbetingelserna ger liknande utveckling av skördar på både potatis och spannmål. Priserna i olika EU-länder följer dock varandra klart mindre på potatis än på spannmål något som kan förklaras av att handeln med obearbetad potatis sker över kortare avstånd än för spannmålen. Spannmålen är också en vara där priset sätts på en global marknad medan potatisen är mera lokal.

Figur 1. Prisutveckling på vete och potatis i Sverige 2004-2013.
Källa: Eurostat

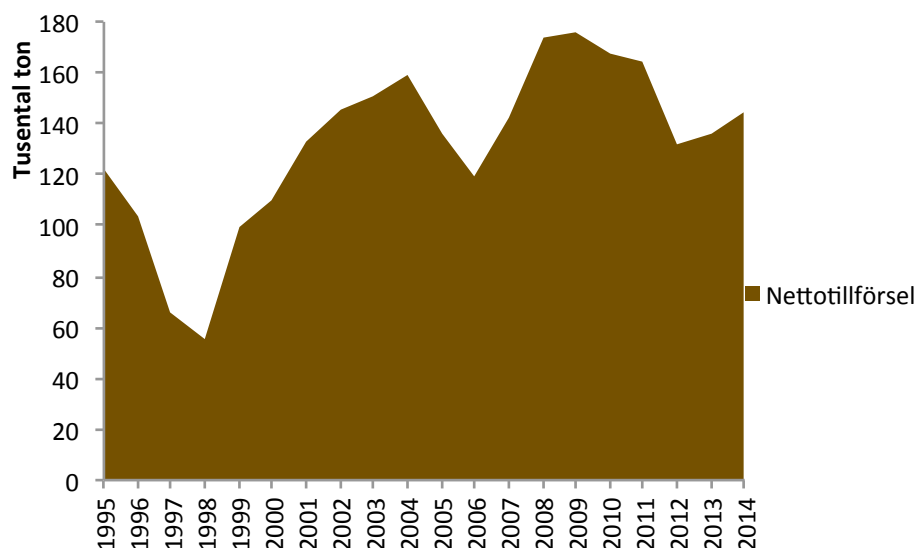
Svensk stärkelsepotatis odlas främst av ägare till företaget Lyckeby Starch som gör stärkelse. Trots att produktion av både stärkelse och stärkelsepotatis nyligen avreglerats har produktionen kunnat bibehållas. Stärkelseproduktionen har också gett en avsättning för matpotatis som inte klarat kvalitetskraven eller kunnat avsättas på andra håll.

Den svenska matpotatisen används i första hand till oberedd matpotatis och det finns inte så stort tryck av konkurrens från importen för oberedd potatis. Två långsiktiga trender har påverkat den svenska potatismarknaden:

1. Vi äter mindre potatis och mer bröd och pasta.
2. Vi äter en allt större andel potatis i form av förädlade produkter.

Konsumtions- och produktionsminskningen följer varandra därför har det inte uppstått några långsiktiga överskott. Skiftningen mot konsumtion av mer förädlade produkter har också gjort att en större andel av den potatis som svensken konsumerar är importerad, främst pommes frites. Det finns en viss inhemsk produktion av bland annat pommes frites och klyftpotatis men ökande marknadsandelar för handelns egna varumärken som till viss del producerats utomlands ökar importens andel. För den inhemska avsättningen av potatis till förädling är också produktionen av chips viktig.

Den totala konsumtionen av matpotatis uppgick för 2013 till cirka 700 000 ton och importen av matpotatis och förädlade produkter omräknat till potatis är cirka 190 000 ton. Nettoimporten av matpotatis till Sverige var cirka 140 000 ton 2013. Figur 2 visar utvecklingen av nettoimporten under de senaste 20 åren. Under 2006/2007 hade vi relativt låg totalskörd i Sverige samtidigt som vi exporterade en del potatis. Möjligtvis drevs detta av stigande potatispriser under dessa år. De senaste årens minskning av tillförseln beror på relativt hög skörd i Sverige 2011 som följdes av minskande import och återigen ökande export.

Figur 2. Nettoimport av potatis (inklusive i förädlade produkter) 1995–2013

Källa: SCB. Jordbruksverkets beräkning av potatisåtgången i förädlade produkter.

Odlingens lönsamhet avgörs inte bara av matpotatispriset utan också av

avsättningsmöjligheter och av ekonomin på den del av skörden som sorteras bort eller får en lägre klassning. Detta gör odlingsekonomin svår att följa eftersom priser på potatis med lägre kvalitet inte följs i den officiella statistiken och kan variera kraftigt mellan åren med skördens kvalitet och mängd.

2.2 Både orosmoln och utvecklingspotential

Riskerna för svensk potatisodling är bland annat att konsumtion av oberedd matpotatis minskar medan konsumtionen av förädlade produkter ökar. För att efterfrågan på svensk potatis ska bibehållas krävs att den svenska förädlingsindustrin är konkurrenskraftig och dessutom efterfrågar svensk råvara. Det är också viktigt att odlarna får betalt för hela skörden och inte bara för en mindre andel högklassad potatis. Ett mindre antal odlare innebär mindre underlag bland annat för rådgivning och kunskapsöverföring.

Positiva faktorer för potatismarknadens utveckling saknas dock inte. En ökad marknad för ekologisk potatis kan innebära att ekonomin i ekoodlingen förbättras och potatisen kan gynnas av ökande så kallad flexitarianism (utövas av konsumenter som ökar andelen vegetabilier i kosten utan intention att vara vegetarianer). Stärkelseproduktionen från potatis har klarat avregleringen och kan på sikt gynnas av avregleringen på sockerområdet. Svensk oberedd matpotatis har fortfarande en mycket god ställning när det gäller handelns och konsumentens preferenser.

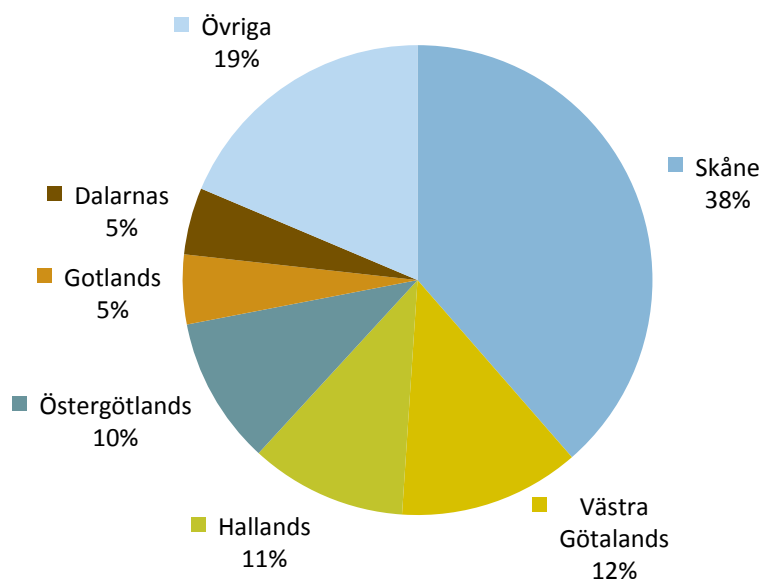
3 Den svenska marknaden

I detta kapitel redogör vi för strukturutvecklingen i svensk odling av potatis till mat och stärkelse. Vi tittar också på förädlingsindustrin och konsumtionens utveckling. Slutligen redovisar vi Sveriges utrikeshandel med potatis och prisutvecklingen.

3.1 Sveriges produktion och strukturutveckling

Potatis odlas främst i Sveriges södra och mellersta delar. Matpotatis odlades 2014 på 17 630 hektar och stärkelsepotatis på 6 140 hektar. Figur 3 visar att för matpotatisen dominerar Skåne, Västra Götalands, Hallands och Östergötlands län och en viss koncentration mot Skåne län har skett den senaste 15 åren. Odlingen av stärkelsepotatis är ännu mer koncentrerad och odlas i stort sett bara i Skåne, Blekinge och Västra Götaland och här finns en tendens till att Skånes andel minskar.

Stärkelseproduktionen från potatis sker hos företaget Lyckeby Starch som ligger i Kristianstad.

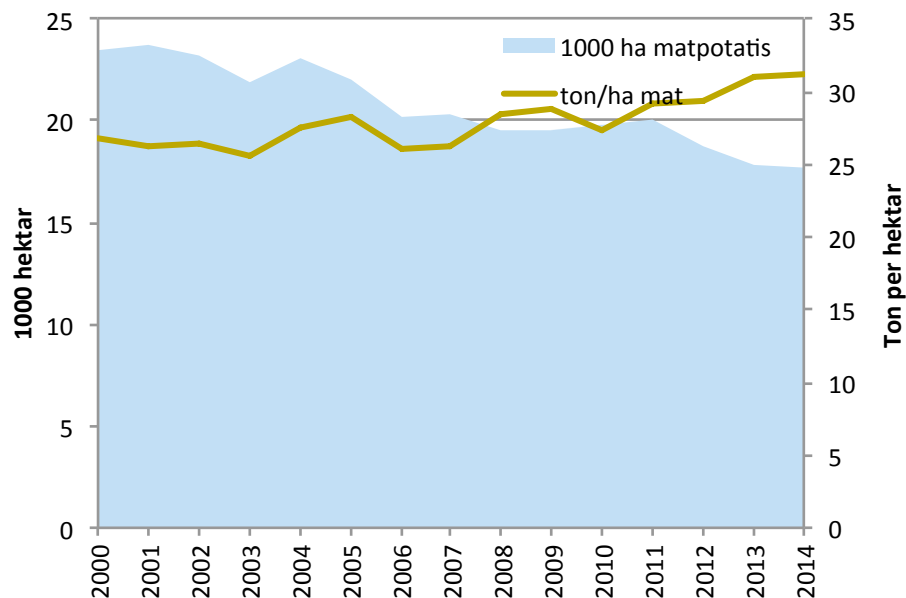
Figur 3. Matpotatisarealens fördelning på olika län.
Källa: SCB

3.1.1 Matpotatisarealen minskar

Den svenska matpotatisodlingen minskar stadigt och har som figur 4 visar minskat med cirka 25 procent sedan år 2000. De senaste åren ser vi en trend med ökande hektarskördar vilket troligtvis beror på att mindre produktiva, eller av andra anledningar lägre avkastande, arealer i mindre utsträckning använts för matpotatisodling samt på förbättrad odlingsteknik.

Genomsnittskörden för matpotatis 2014 beräknas till 31 270 kg per hektar om man inkluderar färskpotatis i beräkningen. Ungefär 20 procent av

matpotatisarealen anges vara odling av färskpotatis och definieras som upptagen och konsumerad före 15 augusti. Färskpotatisen har en hektaravkastning på cirka 20 000 kg per hektar. Räknas färskpotatisarealen bort så har vi en genomsnittlig hektaravkastning på cirka 34 000 kg per hektar på matpotatisen.

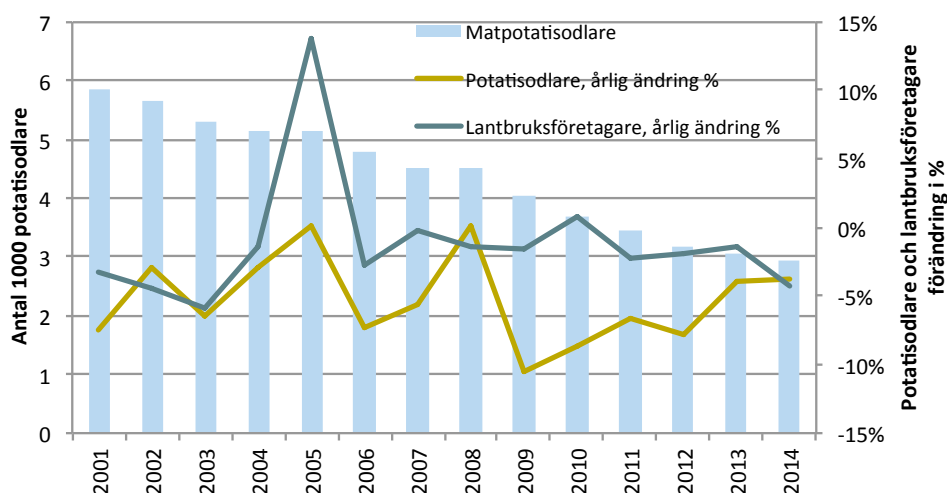

Figur 4. Areal och hektarskördar av matpotatis.
Källa SCB

Antalet företag som odlade matpotatis uppgick 2013 till 3 000 enligt ansökningarna om gårdsstöd. Av dessa odlade cirka 1 900 företag 2 hektar eller mindre. När det gäller statistiken för antalet företag som odlar potatis kan det också förekomma så kallade skötselavtal där arealen finns med i en företagares ansökan om gårdsstöd men i själva verket brukas av någon annan. Antalet företagare med potatisodling tas från de ansökningar om gårdsstöd som innehåller potatis. Detta skulle kunna innebära att antalet företag överskattas.

Potatisen är också en vanlig gröda i svenskens fritidsodling. Jordbruksverkets undersökning om fritidsodlingen 2012 (Jordbruksverket, 2014) visar att fritidsodlingen inte producerar mer än cirka 11 000 ton matpotatis. SCB uppskattade 2002 hushållsodlingen till 58 000 ton och att cirka 20 procent av hushållen odlade potatis (Otterskog, Mortensen, & Wahlstedt, 2002)

Antalet företagare som odlar potatis har halverats sedan början på 2000-talet (figur 5). Minskningstakten har i stort sett hela perioden varit större än minskningen i det totala antalet jordbruksföretag. Potatisodlingen försvinner alltså inte bara som en följd av den generella strukturutvecklingen i svenskt lantbruk utan, kanske främst, genom att man väljer att odla andra grödor på arealen. Utvecklingen i antalet företag under 2005 påverkades sannolikt både för potatisodlingen och generellt av olika lösningar, på företagsnivå, för införandet av gårdsstöd och stödrätter.

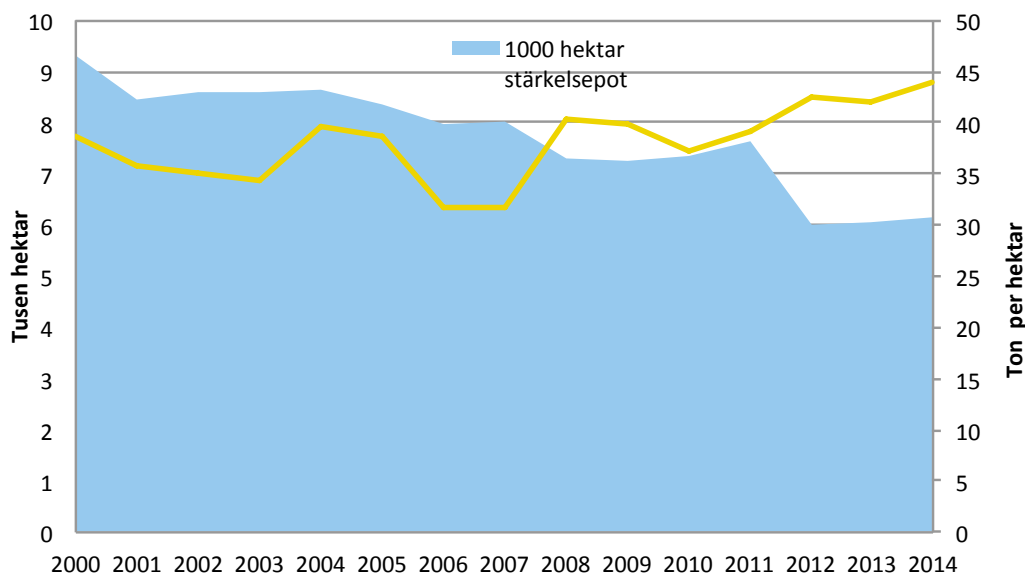

Figur 5. Förändring av antalet matpotatisodlare.

Källa: Jordbruksverket

3.1.2 Arealen stärkelsepotatis minskar till följd av avskaffade stöd

Sedan år 2000 har stärkelsepotatisarealen minskat med cirka 34 procent vilket framgår av figur 6. Fram till 2012 fanns ett minimipris på stärkelsepotatis och en kompensation för att inte stärkelsepotatisodlingen skulle missgynnas jämfört med spannmålsodlingen. Potatisbaserade stärksetillverkare erhöll också en premie för de extra kostnader man har jämfört med producenter som baserar sin stärkelse på andra råvaror. Även detta upphörde 2012.

Figur 6. Arealer och hektarskördar för stärkelsepotatis 2000-2014.

Källa SCB

Stärkelsepotatisodlare fick efter 2012 ett visst tilläggsbelopp på sitt gårdsstöd baserat på den kontrakterade produktionen vid tidpunkten. Efter detta fanns inte längre några stöd direkt kopplade till stärkelseproduktionen.

Figur 6 visar att produktionen hölls uppe något under basperioden (tillägget till stödet grundades på vilken produktion man hade under denna period) men att den sedan tog ett ordentligt kliv nedåt. Lyckeby ser en trend i dessa områden att rena växtodlingsföretag blir färre och allt större del av marken används till foderproduktion i växande animalieföretag.

Tilläggsbeloppen kommer att tas bort i samband med den utjämning av gårdsstödet som kommer att genomföras fram till 2020. Utjämningen påverkar ekonomin på företagsnivå för stärkelsepotatisodlarna men bör, i och med att det inte är produktionskopplat, inte innebära någon förändring i hur man väljer vilka grödor man ska odla.

3.2 Förädlingsindustri

I kommande avsnitt tittar vi på avsättningen till förädling i Sverige.

3.2.1 Stärkelsen förädlas av Lyckeby Starch

Ungefär 250 000 ton potatis används årligen till produktion av potatisstärkelse av Lyckeby Starch som ägs av potatisodlarna. Huvuddelen av råvaran är kontrakterad i förväg och processas under perioden september till december. Under de senaste åren har Lyckeby Starch även kört en vårkampanj med matpotatis som inte klarat kvalitetskraven eller som inte kunnat avsättas på annat vis.

Antalet tecknade kontrakt har minskat under avregleringen av området. Trots detta är produktionen i stort sett oförändrad eftersom de kvarvarande kontraktsinnehavarna ofta har en högre avkastning i sin odling.

Stärkelse används både som livsmedel och som råvara i industrin, främst pappersindustrin. Den svenska stärkelse produktionen ligger mellan 60 000 och 70 000 ton varav ca 30 000 ton går till pappersindustrin. Den del av stärkelseproduktionen som inte avsätts inom livsmedels- och fodersektorn används vid tillverkning av bland annat papper, wellpapp och lim. Cirka 60 000 ton utgörs av stärkelse framställd ur inhemsk potatisråvara. Det övriga behovet täcks av import.

3.2.2 Matpotatisen

Svensken konsumerar drygt hälften av matpotatisen i form av förädlade produkter. För de produkter som svenskarna konsumerar, både inhemskt producerade och importerade går det årligen åt cirka 360 000 ton potatis.

3.2.2.1 Pommes frites dominerar de processade produkterna

Ungefär 70 procent av potatisåtgången till de beredda produkter som konsumeras i Sverige är djupfrysta och kylda produkter. Den allra största delen av dessa är pommes frites som importeras och säljs bland annat av restauranger och under handelns egna varumärken. De senaste åren har konsumtionen av pommes frites gått ned något enligt Djupfrysbyråns vilket troligtvis är knutet till hälsotrenden. Konsumtionen av övriga produkter som gratänger och pommes duchessee

har däremot ökat i något.

Storkökssektorn står för en lite större andel av de djupfrysta potatisprodukterna och detaljhandeln för en lite mindre.

Felix är en av de större producenterna av pommes frites, klyftpotatis, potatistärningar och potatisbullar. För dessa produkter går det åt ungefär 30 000 ton potatis varav det mesta är svensk potatis som odlas på kontrakt. Felix använder även cirka 15 000 ton potatis för att göra potatismospulver.

3.2.2.2 Chips

Totalt används cirka 100 000 ton potatis till svenskens fredagsmys varav en del potatis importeras. En stor andel av råvaran till de chips vi konsumerar är svensk potatis och flera av de större aktörerna arbetar med kontrakterade odlare.

Chipsmarknaden domineras av Estrella och OLW som båda har tillverkning i Sverige men det importeras också en del färdiga chips. Utöver de största chips-producenterna finns ett stort antal mindre producenter av chips.

3.3 Sveriges konsumtion av matpotatis

3.3.1 Flera sätt att räkna

Avsnitt 3.3.2 och avsnitt 3.3.3 redogör för två olika sätt att beräkna den svenska potatiskonsumtionen och dess utveckling. I 3.3.2 beräknas förbrukningen utifrån den svenska produktionen och import- och exportstatistik. I 3.3.3 redogör vi för den officiella konsumtionsstatistiken som sedan en längre tid grundar sig på en konstant konsumtion per svensk invånare.

Över tid ger metoden i 3.3.2 stora svängningar mellan åren och en minskande konsumtion i både kg per person och total förbrukning av potatis inom landet.

Beräkningen i den officiella statistiken innebär en konstant konsumtion i kg per person och en total konsumtion som ökar med befolkningstillväxten.

Båda beräkningarna visar på en ökande andel processade produkter och denna användning grundar sig på data för båda metoderna som årligen samlas in från företag som säljer och tillverkar produkter som innehåller potatis.

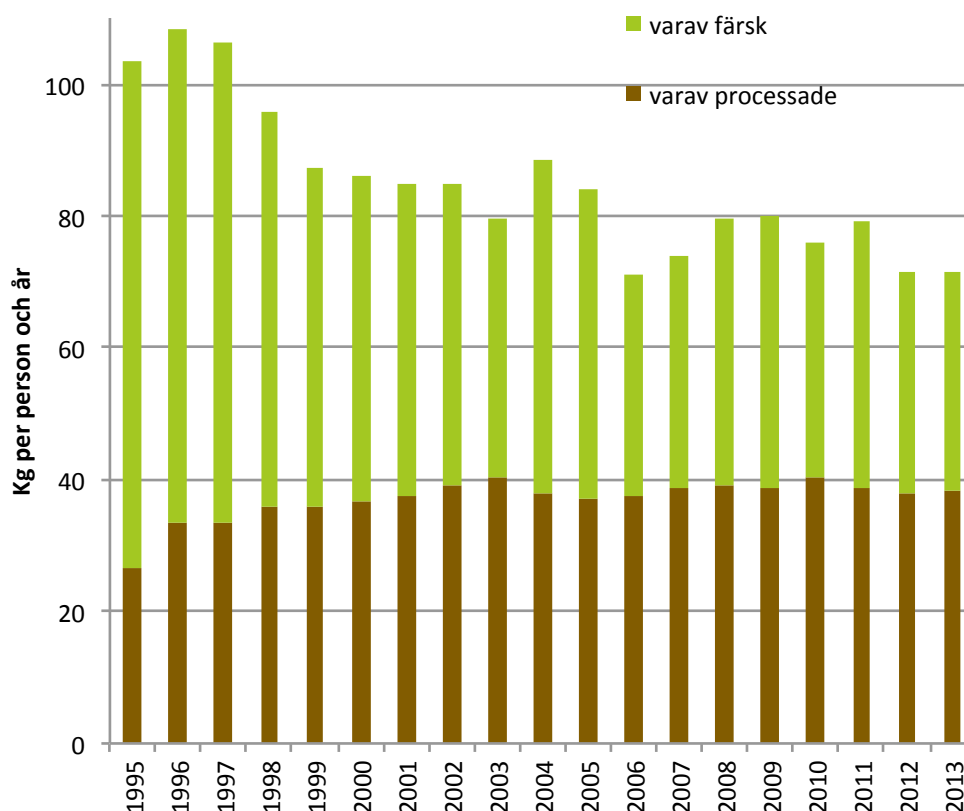
3.3.2 Beräkningen av förbrukning utifrån produktion, import och export

Svensken har minskat sin konsumtion av matpotatis och den potatis som vi äter är också i större utsträckning beredd på något vis, (se Figur 7). Under perioden har konsumtionen av pasta, ris och brödprodukter ökat och dessa har sannolikt ersatt en del av potatisen. Figur 7 bygger på konsumtionsstatistik av processade produkter och import, export och skörd på kalenderårsbasis vilket innebär att vi bortsett från viss lagerhållning av processade varor, och från att potatisskörden för ett enskilt år kan konsumeras över flera år. Figuren bör ses som en illustration över en mer långsiktig utveckling än som jämförelse mellan enskilda år då variationerna mellan enskilda år med denna metod blir stora.

År 2013 konsumerades med denna beräkningsmetod drygt 71 kg potatis per capita i Sverige. Av detta var cirka 33 kg per capita färsk matpotatis och cirka 38 kg

potatis som ingick i processade produkter. Runt 1995 förbrukade vi med ovan nämnda beräkningsmetod runt 100 kg matpotatis per person en siffra som nu är betydligt lägre. Åren runt Sveriges EU-inträde hade Sverige stora totalskördar av potatis samtidigt som man kunde se en ökad import av oberedd matpotatis. Sannolikt var konsumtionen då inte riktigt så stor som siffrorna anger, utan delar av de stora kvantiteterna potatis som tillfördes till den svenska marknaden förbrukades troligtvis på andra sätt.

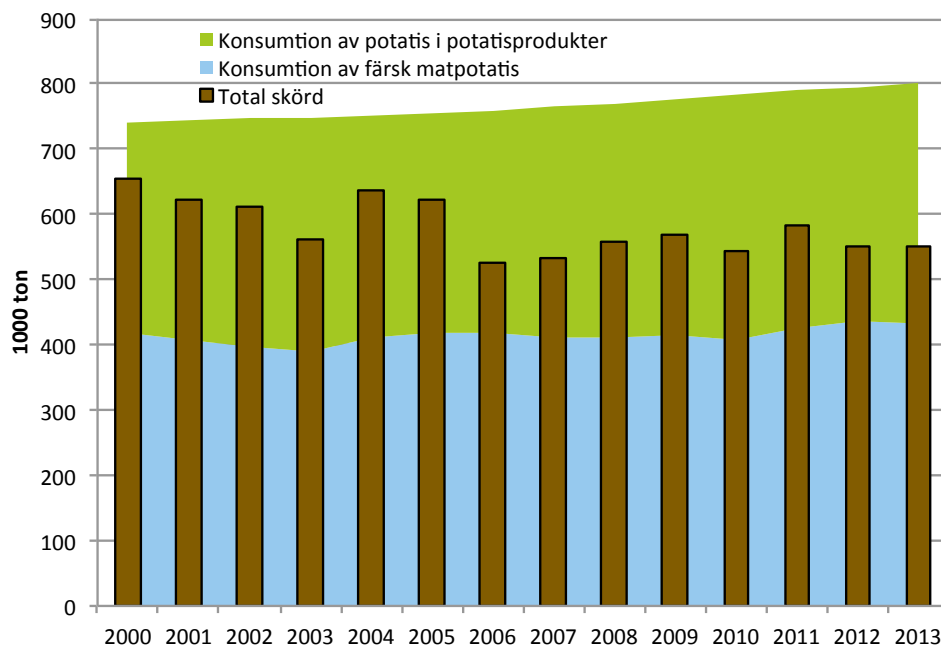
1995 utgjorde ungefär 25 procent av potatiskonsumtionen potatis som processats. Motsvarande siffra är idag ungefär 50 procent. Cirka en fjärdedel av den obearbetade matpotatis som vi konsumerar är färskpotatis under sommaren.

Figur 7. Konsumtion av matpotatis 1995 -2013 kg per person och år. Egen beräkning

3.3.3 Konsumtionsberäkning utifrån en konstant konsumtion av matpotatis

I den offentliga konsumtionsstatistiken har vi utgått från en konstant konsumtion av potatis om 83,6 kg per capita. Den konstanta produktionen av potatis har sedan fördelats på potatisinnehåll i processade produkter och på matpotatis som konsumeras som färsk med hjälp av statistik på försäljning av processade produkter och schabloner på deras potatisinnehåll. Räknar man med en konstant så utvecklas potatiskonsumtionen som i figur 8, det vill säga den ökar med befolkningmängden.

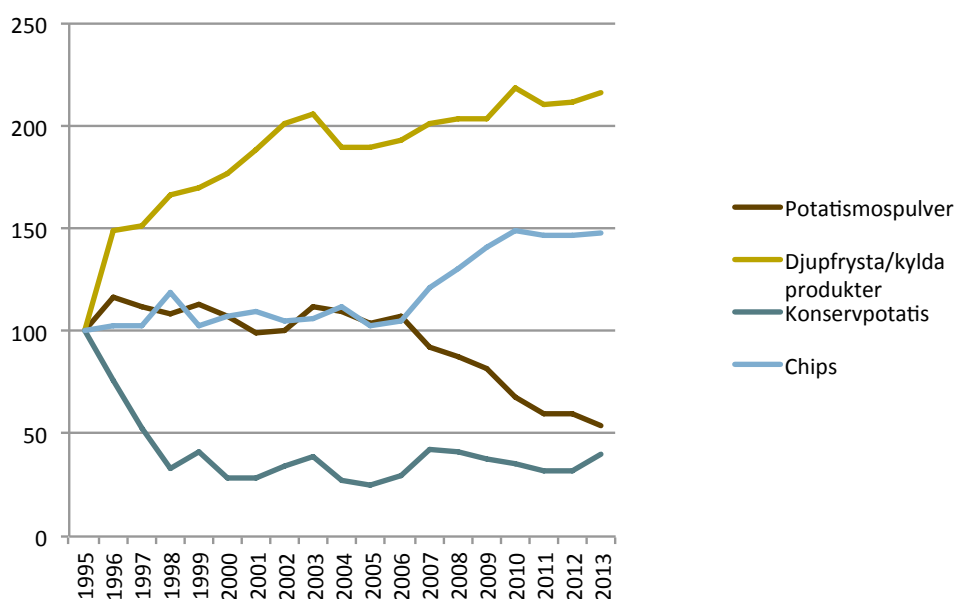

Figur 8. Konsumtion och produktion av matpotatis, totalt i Sverige.

Källa SCB

3.3.4 Utveckling av konsumtionen av olika produkter

Figur 9 visar utvecklingen av konsumtionen av några olika potatisprodukter sedan 1995. Konsumtionen av konservpotatis och potatismospulver har under perioden minskat medan djupfrysta och kylda produkter ökat stadigt tillsammans med chips. Under den senaste femårsperioden har chipsen dock ökat mest. I Storbritannien och troligtvis också i många andra västeuropeiska länder konsumeras stor del av de djupfrysta och kylda potatisprodukterna under vintersäsongens högtider.

Figur 9. Utveckling i konsumtionen av några potatisprodukter 1995-2013. Index 1995=100

Källa: Jordbruksverket

3.3.5 Riksmaten frågar konsumenterna vad de äter

Livsmedelsverkets konsumentundersökning Riksmaten (Edberg, Enghardt Barbieri, Lindroos, Nälsén, Pearson, & Warensjö Lemming, 2012) visar en årlig konsumtion av färsk matpotatis på strax över 30 kg per capita. I denna statistik fastställs konsumtionen i form av tillagad potatis till skillnad mot den ovan beskrivna statistiken från Jordbruksverket som räknas om till vara med skal. Konsumentförfrågningar som i Riksmaten har en tendens att underskatta konsumtionen, men visar på konsumtionsmönster i olika grupper av befolkningen.

Livsmedelsverket visar att män konsumerar betydligt mer potatis än kvinnor 133 g per dag jämfört med kvinnornas 73 g per. Män har ett högre energibehov än kvinnor men en mindre del av kvinnornas energibehov kommer från potatis och det var flera kvinnor som åt lite eller ingen potatis i undersökningen. Det är också betydande skillnader mellan olika åldersgrupper, där yngre konsumerar mindre än äldre.

3.4 Sveriges handel

Här redogör vi för hur Sveriges utrikeshandel på potatis ser ut och hur den utvecklats under de senaste åren.

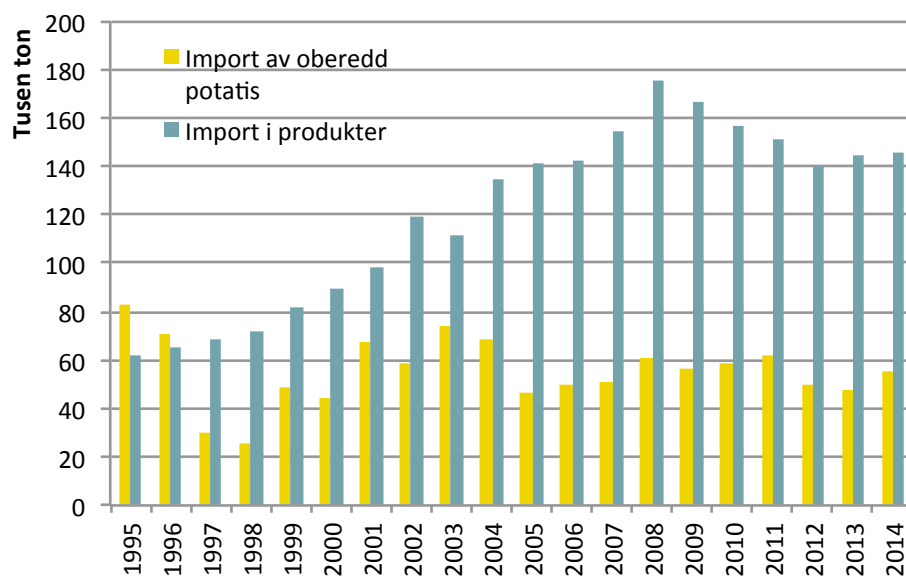
Statistiken för utrikeshandel tas fram genom att företag med en export till eller import från EU-länder över 4,5 miljoner kronor lämnar uppgifter till SCB. Uppgifter om handel med länder utanför EU samlas in från tulldokument. Om stor del av handeln utgörs av små aktörer som handlar med mindre kvantiteter så skulle det kunna innebära risk för att handeln, främst för färsk potatis, underskattas.

3.4.1 Importen domineras av Danmark och Nederländerna

Importen 2014 var drygt 94 000 ton olika produkter som innehåller potatis motsvarande 146 000 ton oberedd potatis och cirka 55 000 ton matpotatis (exklusive utsäde och potatis för stärkelseproduktion) som importerades i oförädlad form.

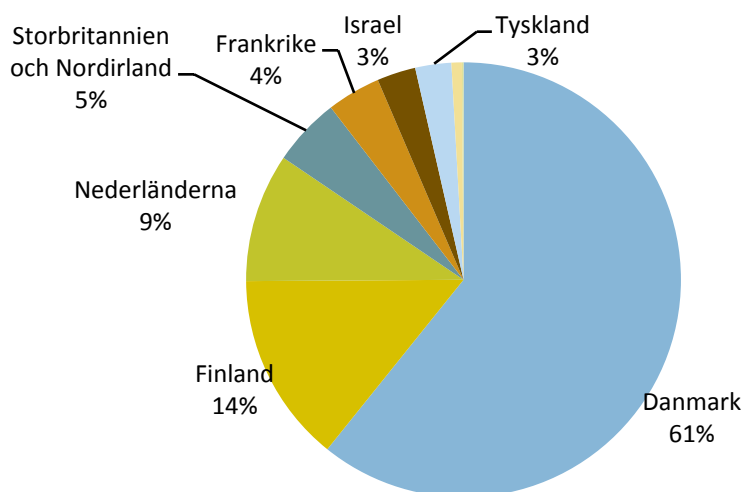
Både importen och exporten av potatis i processade produkter har ökat sett över den 20-årsperiod som passerat sedan EU-inträdet. Trenden under de senaste fem åren är dock en avtagande import av potatis i form av produkter och en stabiliserad exportkvantitet.

De senaste fem har den svenska importen gått tillbaka något. Det är främst importen av mjöl, flingor och pulver som har vikit något de senaste fem åren och ger utvecklingen i figur 10. Detta stämmer överens med utvecklingen av statistiken med minskad konsumtion av potatismospulver.

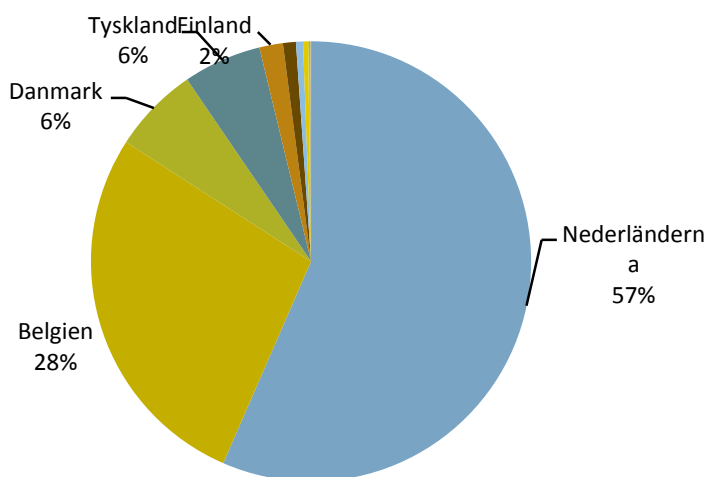
Figur 10. Import av oberedd matpotatis och potatisåtgången till de förädlade produkter som importeras.

Importen av matpotatis som inte processats består av både vinterpotatis och färskpotatis (som i handelsstatistiken definieras som skördad under perioden 1 januari till 30 juni). Figur 11 visar att den oberedda matpotatisen importeras främst från Danmark, Finland och Nederländerna. Färskpotatisen kommer främst från Israel och utgör en mindre del av den oberedda, men det är också troligt att en del färskpotatis kommer via andra länder och då inte klassificeras som färskpotatis i handelsstatistiken.

Figur 11. Avsändarländer och fördelning för importen av färsk potatis till Sverige 2014

De förädlade produkterna kommer som figur 12 visar främst från Nederländerna och Belgien. Dessa länder har en stor förädlingsindustri och de produkter som främst importeras är värmebehandlad potatis i fryst form och ytterligare beredd potatis (både fryst och ofryst). I dessa segment finns bland annat pommes frites och vissa produkter som ska vidareförädlas i Sverige.

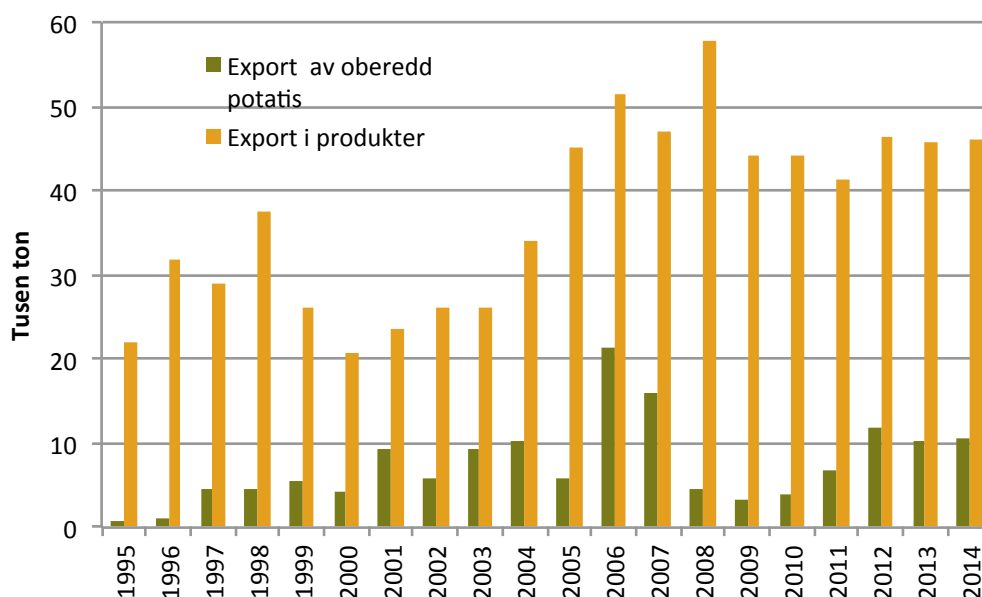

Figur 12. Ursprungsland på de importerade produkterna 2014

3.4.2 Export till Finland och Danmark

När det gäller den svenska exporten är Danmark och Finland de största mottagarländerna, både för den färska matpotatisen och för potatisprodukterna.

Produktgruppen som innefattar chips står för den största delen av utvecklingen i exporten och hade ett par större exporttoppar mellan 2006 och 2008 (Figur 13).

Figur 13. Export av obearbetad matpotatis och potatisåtgång till de förädlade produkter som exporteras.

3.4.3 Självförsörjningsgrad på matpotatis.

Andelen svensk potatis av den potatis vi konsumerar minskade under perioden 1995-2014 från cirka 90 % till cirka 80 %. I tabell 1 jämförs den svenska konsumtionen av matpotatis med totalskörden av matpotatis. Konsumtionen beräknas som den totala svenska potatisskörden plus import minus export av både färsk potatis och produkter innehållande potatis omräknade till potatisekvivalenter. Detta för att se hur stor del av den matpotatis som konsumeras i Sverige som skulle kunna komma från svensk matpotatisodling.

Trots minskningen har den svenska potatisen en relativt stor markandsandel som inte minskat snabbt som inom många av produktionsgrenarna på animaliesidan. Tabell 1 nedan visar också en viss återhämtning i marknadsandelen de senaste åren. Jämför man med vegetabilier som exempelvis höstvetete eller sockerbetor så är det mera normalt att det produceras mer än vad som konsumeras på den svenska marknaden.

Om man istället tittar på marknadsandelar för potatis som går in i förädlade produkter, så ser vi att det är i detta segment svensk potatis tappar marknadsandelar och ligger för 2013 på drygt 70 %. För oberedd potatis har andelen svensk potatis varit relativt stabil runt 90 % över åren. Detta är negativt för svensk potatis eftersom vi i allt större utsträckning konsumerar potatis i form av beredda produkter.

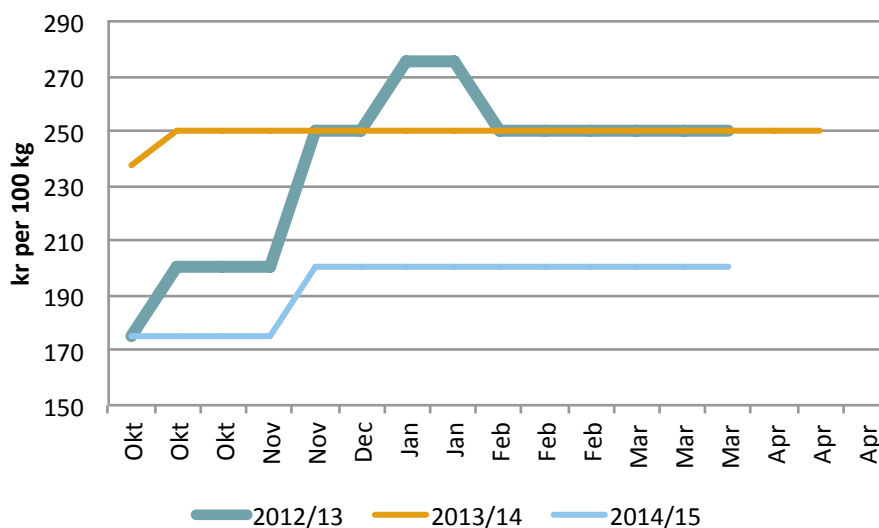
Konsumtionsutvecklingen är vikande när man tittar på matpotatis och den svenska potatisens marknadsandelar minskar i det starkast växande segmentet (processad potatis). Potatis som ska vara råvara i en förädlad produkt möter troligtvis en större priskonkurrens och en stor del av tillverkningen av produkterna sker utomlands.

Tabell 1. Marknadsandelar, totalskörd och konsumtion.

År	Totalskörd	Konsumtion	Självförsörjningsgrad
1995	791 500	913 475	87%
1996	853 200	956 902	89%
1997	874 300	939 672	93%
1998	792 500	847 600	93%
1999	675 200	774 740	87%
2000	654 400	763 851	86%
2001	621 900	755 305	82%
2002	612 500	757 535	81%
2003	560 800	711 759	79%
2004	635 300	794 888	80%
2005	622 700	758 416	82%
2006	525 300	644 114	82%
2007	534 700	677 322	79%
2008	558 200	732 314	76%
2009	568 500	744 016	76%
2010	542 900	710 486	76%
2011	584 000	748 424	78%
2012	549 400	681 170	81%
2013	551 700	688 126	80%
2014	550 000	694 650	79%

3.5 Priser i Sverige

Höga skördar i stora delar av EU har pressat de svenska priserna under den senaste säsongen. Figur 14 visar att priserna för potatisen som skördats 2014 startade relativt lågt, för att stiga något i slutet av året som resultat av dialog mellan odlare och handel.

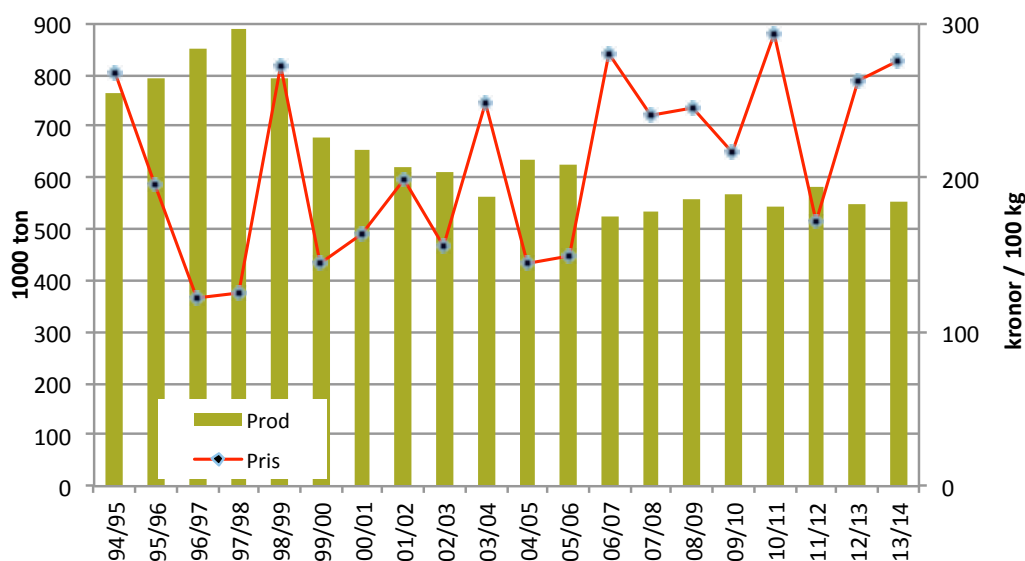
Figur 14. Månadsvisa potatispriser i Skåne (klass 1, fritt uppsamlade handel).

Källa: Pluggen

I Sverige mäter vi endast prisnivåerna på en hög kvalitet, så kallad klass 1-potatis. Eftersom vi inte har någon uppföljning på annan klassning och bortsortering så speglar detta inte alltid utvecklingen i intäkterna i potatisodlingen. Hur mycket som kan klassas som potatis av hög kvalitet avgörs till stor del av årsmånen. Trenden i genomsnittspriset på all försäld potatis kan avvika från hur det ser ut för klass 1.

Figur 15 visar hur priserna på potatis av klass 1 varierar i relation till den svenska produktionen av potatis. En hög produktion ger låga priser och tvärtom och ganska små skillnader i produktionen ger relativt stora prissvängningar.

Om man tittar på hur avräkningspriserna rör sig över försäljningssäsongen så har priserna under de flesta åren ökat ju längre fram på säsongen man kommer men det är vissa år en så långsam utveckling att den ekonomiska vinsten med att lagra potatis kan ifrågasättas.

Figur 15. Odlarpriser på matpotatis klass 1 och den totala svenska produktionen av potatis

3.6 Ekologisk produktion

Ungerför 4,5 procent av matpotatisarealen odlades ekologiskt 2014. Efterfrågan i Sverige på ekologisk potatis är för närvarande stor och prissättningen möjliggör en lönsam odling trots att skördarna ligger på ungefär hälften av de konventionella. Den svenska matpotatisarealen som är ekologiskt certifierad räcker till att försörja marknaden fram till andra halvan av säsongen. Resterande efterfrågan på ekologisk potatis kommer att täckas med import.

Den konventionella utsädesodlingen har minskat i Sverige. Det finns totalt (konventionellt och ekologiskt) cirka 600 ha utsäde i landet fördelat på 55 sorter. Det har varit svårt att förse den ekologiska odlingen med ekologiskt uppförökat utsäde. Kraven på ekologiskt utsäde styrs av Jordbruksverkets föreskrift om utsäde och förökningsmaterial. Om ett visst utsäde tar slut under säsongen ändras föreskriften så att konventionellt obetat utsäde får användas. Det är Jordbruksverket som ger denna dispens. I takt med att konsumenternas intresse för ekologiskt ökar, växer också kritiken mot dispenserna.

Anledningar till att vi inte fått igång någon kontinuerligt ekologisk utsädesodling av potatis i Sverige är bland annat att det är svårt att säkerställa kvaliteten på utsädet. Problem med till exempel brunröta i odlingen och tidigare problem med dålig grobarhet skapar oro för att använda de sorter som tas fram. Det finns skillnader i nationell lagstiftning som gör att vissa åtgärder är möjliga i ekologiskt utsäde i flera andra EU-länder men inte i Sverige och Danmark.

Till skillnad mot andra vegetabilier så har potatis haft kravet på ekologiskt utsäde på sortnivå med undantag för några år i början av 2000-talet, som då hade ekologiskt potatisutsäde av så många sorter att vi kunde sätta kravet på grödnivå. Med sortkrav menas krav på inköp av ekologiskt potatisutsäde som gäller bara för just de sorter som utsädet uppförökats av, för andra sorter kan man välja konventionellt obetat.

4 EU-marknaden

Här beskriver vi hur potatisodlingen i EU ser ut och vilka handelsströmmar man kan se inom EU och med länder utanför EU.

4.1 Produktion i EU

Sverige är med EU-mått en mycket liten aktör och svarar för ungefär 1,5 procent av produktionen av potatis i EU. När det gäller hektaravkastning så har de svenska potatisodlarna kommit upp i den sjunde högsta hektaravkastningen i EU – 34 ton per hektar. I tabell 2 inkluderas även stärkelsepotatisen som höjer medeltalet något för många länder så är en stor del av arealen mindre odlingar som kanske inte fokuserar helt på att maximera avkastningen.

Potatisodlingarna i EU domineras av Frankrike, Tyskland, Nederländerna och Polen. Frankrike, Tyskland och Nederländerna har hektaravkastningar på över 40 ton. Länder som Polen och Rumänien har också stora arealer men betydligt mer blygsamma hektaravkastningar.

Tabell 2. Areal, produktion och hektaravkastning

Land	Arealer (1000 ha)		Produktion (1000 ton)		Hektaravkastning (ton/ha)	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Frankrike	161	–	6953	–	43	–
Tyskland	243	245	9670	11488	40	47
Nederländerna	156	156	6577	7036	42	45
Polen	337	267	7111	6304	21	24
Belgien	75	81	3428	4381	46	54
Storbritannien	139	140	5685	4213	40	30
Rumänien	208	205	3290	3429	15	17
Spanien	72	72	2168	2306	30	32
Danmark	40	42	1646	1750	40	42
Italien	54	62	1338	1537	26	0
Sverige	24	24	806	783	34	33
Österrike	21	21	604	719	29	34
Tjeckien	23	24	537	647	23	27
Finland	22	22	622	617	28	28
Portugal	27	28	488	552	18	2
Grekland	23	20	566	493	25	25
Ungern	21	21	487	486	–	23
Litauen	28	23	421	407	18	18
Irland	11	10	410	374	34	39
Lettland	12	14	237	252	19	18
Bulgarien	13	14	187	196	16	14
Slovakien	9	9	165	189	0	20
Kroatien	10	10	166	170	17	17
Cypern	5	5	126	112	23	24
Slovenien	3	4	62	98	19	29
Estland	5	4	93	65	20	15
Luxemburg	1	1	18	19	30	31
Malta	1	–	13	–	–	–

4.2 EU:s handel med potatis domineras av Nederländerna och Belgien

Tabell 3 visar hur EU:s medlemsstaters handel med oberedd matpotatis såg ut 2013. Av tabellen framgår att Nederländerna och Belgien köper in mest potatis från andra länder medan Frankrike och Tyskland säljer mest potatis. Nederländerna och Belgien har som vi nämnde i tidigare kapitel en stor egen produktion och en förädlingsindustri som bearbetar potatis som importerats från bland andra Tyskland och Frankrike. Även Storbritannien räknas till de länder som har störst inflytande och är långt framme när det gäller potatisproduktion.

Nederländerna har som tabell 3 visar en stor export till länder utanför EU. Nederländerna och Belgien har också en stor försäljning av potatis till andra EU-länder men denna är egenproducerad och troligtvis av en annan kvalitet än den som tas in från andra länder i EU.

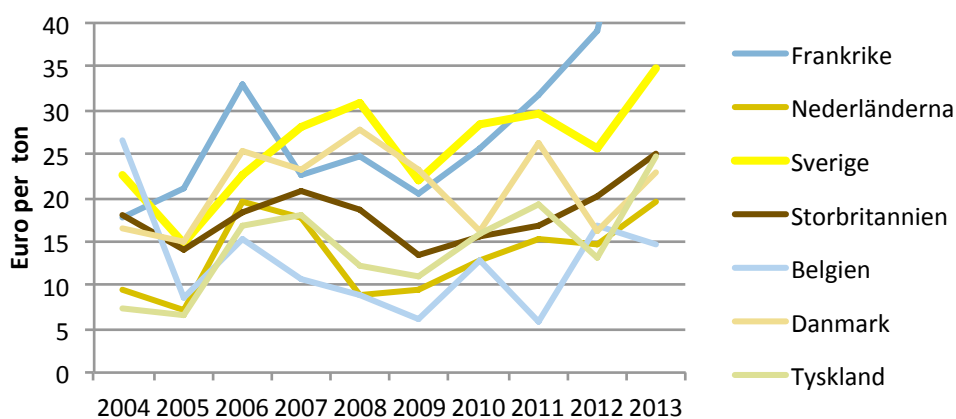
Tabell 3. EU-medlemsstaternas handel med oberedd matpotatis i och utanför EU 2013

	Införsel	Import		Utförsel	Export
Belgien	1 439 066	20 851	Tyskland	1 990 292	70 968
Nederländerna	1 269 224	43 322	Frankrike	1 714 424	37 594
Tyskland	959 133	25 751	Belgien	759 876	13 064
Spanien	575 497	27 757	Nederländerna	675 443	241 953
Italien	521 483	96 572	Spanien	224 755	7 109
Storbritannien	476 389	109 182	Storbritannien	164 586	4 346
Frankrike	387 277	33 516	Italien	136 501	6 073
Portugal	342 875	1 068	Danmark	100 082	22 331
Tjeckien	145 437	22	Cypern	92 098	2 132
Rumänien	128 529	5 910	Österrike	55 072	5 513
Österrike	99 760	2 874	Portugal	45 851	3 686
Polen	87 657	110	Polen	29 240	13 996
Danmark	82 151	2 167	Tjeckien	26 319	1 329
Grekland	73 132	49 343	Grekland	16 174	2 337
Irland	65 089	2 966	Rumänien	10 534	1 379
Sverige	46 179	1 571	Litauen	9 612	27 968
Slovakien	37 333	66	Slovenien	8 137	1 372
Bulgarien	21 338	18 023	Irland	7 253	52
Slovenien	20 312	6 946	Bulgarien	6 738	0
Finland	20 291	0	Sverige	5 174	4 972
Kroatien	16 138	6 232	Malta	4 213	0
Ungern	14 279	139	Lettland	3 708	753
Litauen	11 511	110	Ungern	2 572	457
Luxemburg	10 333	0	Estland	2 561	706
Lettland	4 385	0	Luxemburg	1 368	0
Malta	3 981	25	Slovakien	1 015	114
Estland	2 727	0	Finland	529	5 962
Cypern	1 229	0	Kroatien	334	3 177
EU 28	6 862 733	454 522	EU 28	6 094 464	479 342

4.3 Prisstatistiken visar stora skillnader mellan länderna i EU

Eftersom potatisen är en vara som handlas mest över kortare avstånd och i första hand för vidare förädling, samt inte går att lagra över flera säsonger så ser vi mindre följsamhet i priserna mellan länderna än för till exempel vete.

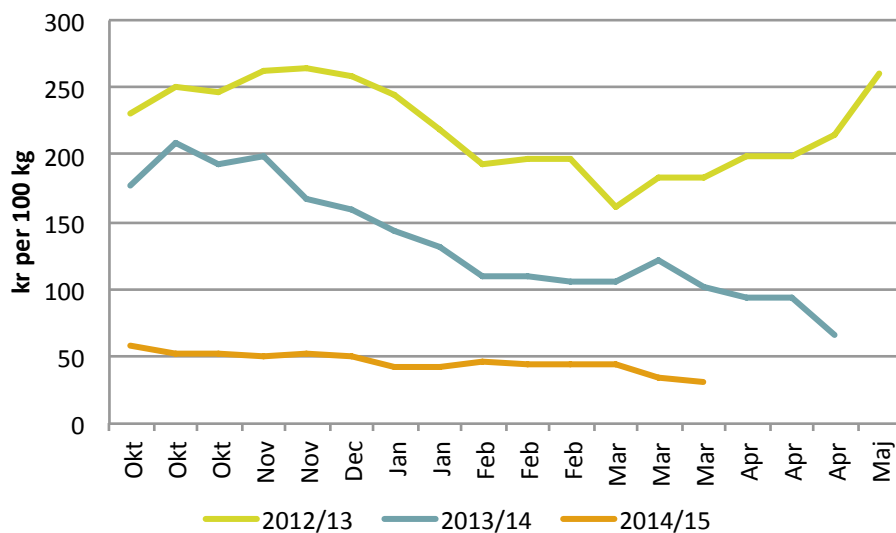
Figur 16 visar att Belgien och Nederländerna har de lägsta priserna av jämförelseländerna medan Sverige och Frankrike ligger på en högre prisnivå. Priserna som redovisas av Eurostat omfattar enligt vägledningarna endast oberedd matpotatis och inte industripotatis (som ska vidareförädlas). Det är i huvudsak länder med hög egen produktion av potatis och export som har lägre priser även om Frankrike här utgör ett undantag. Skillnader i prisnivåer kan också ha en koppling till storleken på förädlingsindustrin pressar priset på råvaran. Detta kan påverka även priset på oberedd matpotatis.

Figur 16. Faktiska priser på matpotatis (exkl. färsk-, och stärkelsepotatis) i olika länder omräknat till Euro.

Källa: Eurostat

På Eurex-börsen som handlar med råvaruderivat finns terminskontrakt på industripotatis. De flesta affärer sker dock med kontrakt direkt mellan odlare och uppköpare och bara en liten del av handeln säkras via börskontrakt. Den stora skörden i EU 2014/15 pressar terminspriserna på industripotatis men man kunde under 2014 också se en reaktion av det ryska importstoppet trots att det drabbade EUs potatismarknad redan 2013.

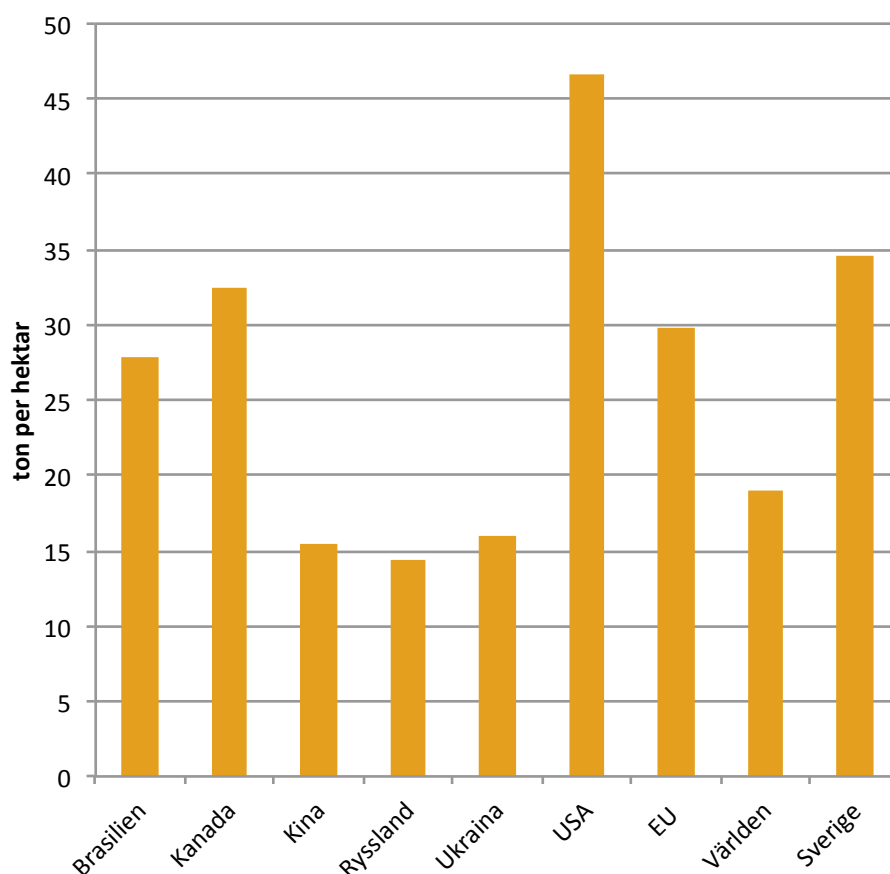
Figur 17. Månadsvisa potatispriser i Rotterdam april 2015- termin, industri 2011/12-2014/15.
Källa: EUREX exchange

5 Potatisproduktion globalt

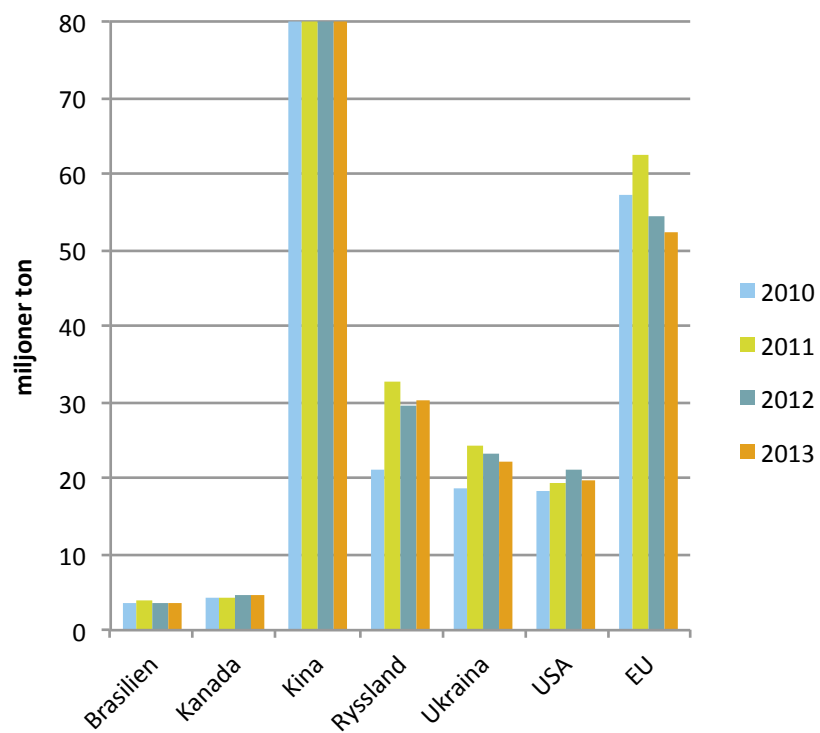
Potatisen är traditionellt sett en produkt som konsumeras där den produceras. Prisnivå i förhållande till vikt, näringsinnehåll och volym gör att det generellt inte är intressant att transportera längre över avstånd. Med ökande inkomster blir det dock möjligt att konsumera mera förädlade produkter. Dessa produkter har ofta ett högre värde i förhållande till vikt och volym och är på så sätt mer intressanta att transportera ur ekonomisk synvinkel.

De länder som producerar mest potatis är Kina, Indien, Ryssland och Ukraina vilket är naturligt med tanke på dessa länders storlek. Som framgår av figur 19 så har också USA en stor produktion och om man räknar EU som helhet kommer EU på tredje plats i totalproduktion i världen. Tyskland, Polen och Nederländerna också ligger bland de 10 största producentländerna av potatis i världen.

USA har mycket hög avkastning vid odling av potatis (figur 13). Den är cirka tre gånger så hög som avkastningen i Kina, Ryssland och Ukraina. Figuren visar dock att Sveriges genomsnittsskörd på cirka 34 000 ton som redovisades i kapitel 2 står sig relativt bra i en global jämförelse.

Figur 18. Hektarskörd av potatis 2013 i några olika länder. Ton per hektar.
Källa: FAOstat

Figur 19. Totalproduktion av potatis 2010-2013 i några olika länder.
Källa: FAOstat.

6 Jordbrukspolitiken

I kapitel 6 beskriver vi de delar av EU:s jordbrukspolitik som berör eller kan beröra potatissektorn. Vi tittar både på gränsskydd i form av tull och andra skyddsåtgärder, men också på stöd på gårdsnivå och nationella stöd.

6.1 EU:s jordbrukspolitik

EU:s jordbrukspolitik ska nå flera mål samtidigt. Enligt fördraget om den europeiska unionens funktionssätt, artikel 39, ska politiken åstadkomma följande:

- a) höja produktiviteten inom jordbruket
- b) se till att jordbrukarna har en skälig levnadsstandard
- c) stabilisera marknaderna
- d) trygga försörjningen
- e) se till att konsumenterna har tillgång till varor till skäliga priser

Några viktiga instrument för att åstadkomma allt detta är reglering av marknaderna i form av gränsskydd, produktionsbegränsningar och stöd med mera. Under senare år har EU tagit bort en stor del av de regleringar som tidigare funnits. Potatisen har dock jämfört med många andra områden omfattats av relativt få åtgärder.

6.2 EU:s gränsskydd för potatis

Här beskriver vi de olika åtgärder som EU vidtar eller kan vidta för att skydda den inre marknaden mot konkurrensen från världsmarknaden.

6.2.1 Tullar

EU har tullnivåer som ska skydda den inhemska produktionen av matpotatis. Skyddet är högst för oberedd matpotatis och allra högst under säsongen för färskpotatis i EU. Som framgår av tabell 4 är skyddet betydligt lägre för stärkelsepotatis och för utsäde samt för färskpotatis utanför EU:s säsong för färskpotatis.

De tullsatser som gäller idag framgår av tabell 4. Tullsatserna reducerades med 36 procent mellan 1995 och 2000/2001, Tabell 4 Tullsatser vid import av potatis, 2014 *Källa: Tullverket* vilket var ett resultat av WTO-avtalet som trädde i kraft den 1 juli 1995. EU:s åtagande för potatis är att tullsatserna har. Tullnivån för 2000/2001 gäller även tills vidare vid import av potatis.

Tabell 4. Tullsatser vid import av potatis, 2014.

Källa: Tullverket

	tull (%)
Utsädespotatis	4,5
Matpotatis	11,5
Nyskördad matpotatis (1/1-15/5)	3-9,61
Nyskördad matpotatis (15/5-30/6)	13,4
Nyskördad matpotatis (1/7-31/12)	11,5
Stärkelsepotatis	5,8

6.2.2 Andra skyddsåtgärder

Vid handel med matpotatis inom EU finns en risk att potatisen förmedlar smittor, till exempel potatiskräfta eller potatiscystnematod. Sverige riskerar också att få in nya varianter av dessa skadegörare som vi saknar resistent potatissorter för. Därför ska matpotatis inom EU ha ett registreringsnummer på förpackningen så att det är möjligt att spåra potatisens odlingsplats. Särskilda regler gäller för införsel av matpotatis från Polen och nödåtgärder har också vidtagits när det gäller potatis från Spanien och Portugal på grund av förekomst av smittat växtmaterial.

Handel med matpotatis med länder utanför EU är begränsat till ett mindre antal länder bland annat Israel, Schweiz och delar av Egypten.

Sverige är skyddad zon för bomullsmjöllus, bronstoppvirus och kastanjekräfta och i vissa län koloradoskalbagge. Detta innebär att man för att få föra in potatis till Sverige måste visa växterna är godända.

Vid import av potatis till EU finns särskilda regler som är relaterade till skyddet mot spridning av växtskadegörare. Den dokumentation som krävs vid import utgörs av ett sundhetscertifikat. Detta certifikat intygar att EU:s krav på frihet från växtskadegörare är uppfyllda. Import av matpotatis från Egypten omfattas till exempel av kravet att det vid försäljning ska anges på förpackningen att den inte får användas som utsäde.

Vid handel med utsädespotatis inom EU ska denna vara förses med ett växtpass. Det finns liksom för matpotatis särskilda regler för införsel av utsädespotatis från Polen på grund av vissa växtskadegörare.

6.3 Gårdsstöd och marknadsreglering

I likhet med det svenska systemet innan EU-medlemskapet den 1 januari 1995 tillämpas varken någon intern marknadsreglering eller några exportbidrag för matpotatis i EU.

Potatis finns inte med på listan över produkter som EU:s marknadsreglering i första hand avser men omfattas eller kan omfattas av vissa delar av regleringen. Potatis kan till exempel omfattas av krisåtgärder även om vi bedömer det som mindre troligt att området skulle beröras.

6.3.1 Stärkelsepotatisen har avreglerats men några länder väljer att återkoppla stöd till produktion.

Obalans på EU-marknaden ledde fram till att det i samband med reformbeslutet år 1999 bestämdes att kvoterna för potatisstärkelse skulle skäras ned. Kvotssystemet har sedan förlängts i flera omgångar men avvecklades 2012. Mer information om tidigare stödsystem för stärkelsepotatis finns i Jordbruksverkets rapport 2012:16 Marknadsöversikt – vegetabilier.

Stärkelse som både som fristående produkt och som ingrediens i förädlade produkter har tidigare erhållit exportbidrag men dessa är satta till noll även om möjligheten till exportbidrag kvarstår i lagstiftningen. Exportbidraget för stärkelse har följt samma regler som för övriga spannmålsprodukter. Beräkningen av bidraget baseras på världsmarknadspriser och EU-priser på majs. Exporten av

stärkelse berörs av restriktionerna från WTO-avtalet, där stärkelse ingår i kvoten för fodersäd.

Stärkelsepotatisodlare fick efter 2012 ett tilläggsbelopp på sitt gårdsstöd baserat på den kontrakterade produktionen vid tidpunkten. Efter detta fanns inte längre några stöd direkt kopplade till stärkelseproduktionen. Tilläggsbeloppen kommer att tas bort i samband med utjämningen av gårdsstödet som pågår från 2015 till 2020.

Efter den senaste reformen av EU:s jordbrukspolitik som träder i kraft under 2014 och 2015 har några länder framfört till EU-kommissionen att de vill koppla stöd till produktion av stärkelsepotatis. Dessa är Frankrike, Polen, Tjeckien och Finland.

6.3.2 Avregleringen på sockerområdet kan påverka stärkelseindustrin

I samband med att EU:s kvoter för sockerproduktion avvecklas 2017 så försvinner också kvoterna för isoglukos (ibland benämnt HFCS). Isoglukos kan tillverkas av stärkelseindustrin men lönsamheten i detta beror på priserna för de ingående råvarorna.

För närvarande så är det mest troligt att en eventuell ökning av isoglukosproduktionen i EU skulle komma från företag som producerar stärkelse från spannmål. Potatisstärkelsen är enligt Lyckeby Starch något dyrare att producera varför det är mindre troligt, om än fullt möjligt, att tillverka isoglukos från potatis.

Det finns en stor potential i användningen av isoglukos, rent tekniskt sett, eftersom isoglukos kan ersätta socker i det stora segmentet sötade läskedrycker och godis. I USA har isoglukosen cirka 40 procent av marknaden för sötningsmedel. I EU har isoglukosen för närvarande bara ett par procent av marknaden. En stor sockerproduktion och låga sockerpriser inom EU gör för närvarande den ekonomiska potentialen i isoglukosen är begränsad och de europeiska konsumenternas inställning till isoglukosen är möjligtvis också mer restriktiv än i andra delar av världen. En ökning av produktionen möjliggörs trots allt och kan tänkas påverka stärkelseindustrin positivt.

6.4 Säljfrämjande åtgärder

EU har ett stöd för marknadsföring av jordbruksprodukter. Det gäller både för åtgärder inom EU och för de som riktar sig till vissa länder utanför EU, bland annat Norge och Ryssland.

De åtgärder man får stöd för ska handla om att lyfta fram kvaliteter och egenskaper som rent generellt sett finns hos frukter och grönsaker. Man får inte lyfta fram en särskild odlare eller ett visst land. Man får alltså inte använda EU-pengar för att lansera en kampanj för att köpa svenska äpplen. Däremot går det bra att berätta om hur gott och nyttigt det är med äpplen i största allmänhet. Det är bara branschorganisationer som kan söka stödet, inte producentorganisationer eller enskilda odlare. Organisationen ska betala en del av åtgärden med egna pengar.

De senaste åren har inga svenska projekt genomförts men tidigare projekt har rört bland annat potatis, ägg och rapsolja. Ett nytt program med mera medel än tidigare kommer att träda i kraft under 2016.

6.5 Landsbygdsstöd för ekologisk produktion och nationellt stöd till norra Sverige

I Sverige kan odlare från och med 2015 få ett stöd på 5 000 kronor per hektar certifierad ekologisk potatisodling. Stödet är en miljöersättning som ingår i det svenska landsbygdsprogrammet och nivån är samma som i det tidigare programmet. Det finns också möjlighet att få stöd till omställning till ekologisk produktion

I skrivande stund är mycket fortfarande oklart, eftersom det gamla landsbygdsprogrammet löpte ut 2013 och det nya inte var helt på plats än. Vi försöker därför inte beskriva några åtgärder här. Informationen på vår webbplats, www.jordbruksverket.se, uppdateras löpande.

I Sveriges nordligaste delar kan man också erhålla nationellt stöd för potatisodling. Stödet ska kompensera för långa avstånd och för att klimatet påverkar produktionen. För potatis uppgår stödet till 1200-3400 kr per hektar.

7 Litteraturförteckning

Edberg, A., Enghardt Barbieri, H., Lindroos, A., Nälsén, C., Pearson, M., & Warensjö Lemming, E. (2012). *Riksmaten - vuxna 2010-11*. Uppsala: Livsmedelsverket.

Jordbruksverket. (2014). *Statistikrapport 2014:07*. Jordbruksverket.

Otterskog, L., Mortensen, B., & Wahlstedt, G. B. (2002). *Potatis - konsumtion och fritidsodling*. SCB.

Källor på webben:

FAOstat. (2015). Hämtat från <http://faostat.fao.org> januari 2015.

Eurostat. (2015). Hämtat från Europeiska Kommissionen: <http://ec.europa.eu/eurostat> februari - mars 2015.

Jordbruksverket. (2015). Hämtat från Jordbruksverkets statistikdatabas. <http://www.jordbruksverket.se> januari- mars 2015.

Taric. (2015). Hämtat från Tullverket: <http://taricdok.tullverket.se/taric/startside> mars 2015.

8 Publikationer inom samma område

1. Marknadsöversikt – vegetabilier. Jordbruksverkets rapport 2012:26
2. Nyhetsbrev om priser på jordbruksprodukter.
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handel/allmantomhandelsochjordbrukspolitik/nyhetsbrevomprisetpajordbruksprodukter.4.2e937121386c0f243f8000210.html>

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se